

9.2.2021

Maa- ja metsätalousministeriö

Viite: MMM:n lausuntopyyntö 7.12.2020, VN/5326/2020

LAUSUNTO KANSALLISEN VESIHUOLTUUDISTUKSEN VISIOSTA JA SEN TOIMEENPANO-OHJELMAN LUONNOKSESTA

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt valtiovarainministeriöltä lausuntoa edellä mainitusta luonnoksesta. Ministeriö toteaa lausuntonaan seuraavan

Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut 16.1.2020 hankkeen kansallisen vesihuoltouudistuksen toteuttamiseksi. Hankkeen tavoitteena on varmistaa kaikille vesihuoltolaitosten asiakkaille turvallinen ja toimintavarma vesihuolto. Samanaikaisesti tavoitteena on edistää mm. toimialan energiatehokkuutta, uuden teknologian käyttöönottoa ja toimialan digitalisoitumista sekä pitkäjänteistä tietopohjaista toiminnan suunnittelua. Tavoitteena on myös tuoda yhteen alan toimijoita eri hallinnonaloilta ja eri päätöksenteon tasoilta. Hankkeen visioyhmä on valmistellut vesihuoltouudistuksen vision ja sitä tukevan toimeenpano-ohjelman luonnoksen uudistuksen toteuttamiseksi. Ohjelmaluonnoksessa, josta maa- ja metsätalousministeriö pyytää lausuntoa, on etsitty keinoja vesihuollon toimintavarmuuden ja turvallisuuden varmistamiseksi sekä toimialan uudistamiseksi.

Ohjelmaluonnoksessa todetaan, että digitalisaatio luo uusia mahdollisuuksia sekä tiedon että prosessien hallintaan ja asiakaspalveluiden kehittämiseen. Suurimmalla osalla kotimaisia vesihuoltolaitoksia digitalisaation hyödyntäminen ja tiedolla johtaminen on toistaiseksi vielä varsin vähäistä. Esimerkiksi varsinaisia sähköisiä verkkotietojärjestelmiä on käytössä vasta noin 170:llä yli tuhannesta vesihuoltolaitoksesta.

Ohjelmaluonnoksessa todetaan, että monilla pienillä vesihuoltolaitoksilla vesihuoltolain (119/2001) vaatimus sähköisessä muodossa olevasta verkostokartasta on täytetty skannaamalla paperikartat sähköiseksi kuvatiedostoksi. Ohjelmaluonnoksen mukaan verkkotietojärjestelmät tulisi saada käyttöön koko laitoksentässä, jotta verkostomaisuuden hallinta ja saneerausten oikea kohdentaminen saadaan riittävälle tasolle myös pienemmissä vesihuoltolaitoksissa. Vesihuoltolaitosten tietojärjestelmien ja digiosaamisen kehittäminen nähdään vesihuoltolaitosten oman toiminnan tehostamisen lisäksi edellytyksenä valvonnan ja tiedon avoimuuden lisäämiselle sekä tiedon yhteiskäytön edistämiseksi.

Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan ohjelmaluonnoksessa esitetyt kehittämis-kohteet ja tiedon hyödynnettävyyttä ja yhteiskäyttöisyyttä koskevat tavoitteet ovat yhdenmukaisia julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019, tiedonhallintalaki) mukaisten, tietoaineistojen hyödyntämistä sekä tietojärjestelmien ja tietovarantojen

yhteensopivuuden edistämistä koskevien tavoitteiden kanssa. Myös tietosuojan ja tietoturvallisuuden kannalta on tarkoituksenmukaisempaa, mikäli käsiteltävät tiedot ovat järjestelmissä (tietosuojaa ja -turvallisuuksia koskevan sääntelyn puitteissa) saatavilla eri toimijoiden tarpeisiin. Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota siihen, että vesilaitokset, joita ei ole eriytetty kunnan toiminnasta, kuuluvat kunnan tiedonhallintayksikköön ja niiden osalta sovelletaan tiedonhallintalakia. Kyseisten laitosten tulee laatia tiedonhallinnan kuvaukset laissa säädetyllä tavalla.

Ohjelmaluonnoksen mukaan konkreettisia vesihuoltolaitosten digitalisaation yhteiskehittämisen hankkeita voisivat olla mm. laitosten keskeisten tietojärjestelmien (välisten) rajapintaratkaisujen edistäminen ja toteuttaminen. Tähän todetaan tarvittavan laitosten yhteistyön lisäksi tietojärjestelmätoimittajien nykyistä avoimempaa yhteistyötä ja suhtautumista rajapintojen avaamiseen. Järjestelmärajapintojen laajempaan toteuttamiseen pidetään perusteltuna suunnata myös julkista rahoitusta esim. Kunta-GML –hankkeen tapaan. Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan laitosten keskeisten tietojärjestelmien ja niiden välisten rajapintaratkaisujen edistäminen ja toteuttaminen on kannatettavaa. Tietojen luovutuksessa käytettävien rajapintojen osalta valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota tiedonhallintalain 22 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan suunniteltaessa usean viranomaisen välistä tietojen luovuttamista teknisten rajapintojen avulla on tietorakenteen kuvaus määriteltävä ja ylläpidettävä toimialasta vastaavan ministeriön johdolla.

Ohjelmaluonnoksen mukaan tietomallien ja niihin liittyvien rajapintaratkaisujen avulla mm. vesihuoltoverkoston elinkaaren hallintaan saataisiin vesihuollon tietomallinnukseen merkittävää parannusta. Myös kustannustehokkuuden arvioidaan paranevan, kun verkosto- ja laitosrakenteiden tietoja olisi mahdollista siirtää ja käyttää digitaalisessa muodossa eri toimijoiden kesken. Valtiovarainministeriö pitää tärkeänä tietomallinnuksen käyttöä rajapintaratkaisuja määriteltäessä sekä vesihuoltoverkoston elinkaaren hallintamallia, jotta digitalisointia voidaan toteuttaa kattavammin. Tiedonhallintayksiköt laativat tiedonhallintamallit. Valtiovarainministeriö ylläpitää tiedonhallintakarttaa. Maa- ja metsätalousministeriön tehtävänä on tuottaa valtiovarainministeriölle tiedot tämän ohjelman mahdollisista muutoksista toimialansa tietovarantoihin ja tietojen luovutuksiin.

Vesihuollon omaisuudenhallinnan digitaalisten ratkaisujen kehittämistä tarkasteltaessa ohjelmaluonnoksessa todetaan, että suurimmilla laitoksilla on jo varsin yleisesti käytössä tietojärjestelmäpohjaisia omaisuudenhallinnan työkaluja. Yhteisesti kehitetyn digitaalisen omaisuudenhallinnan työkalupakin todetaan auttavan erityisesti keskisuuria ja pienempiä laitoksia ottamaan tarvittavia kehitysloikkaa systemaattisessa omaisuudenhallinnassa. Valtiovarainministeriö pitää tärkeänä vesihuollon omaisuudenhallinnan digitaalisten ratkaisujen kehittämistä sekä sähköisten asiointimahdollisuuksien laajentamista asiakkaille, viranomaisille ja vesihuollon muille toimijoille.

Valtiovarainministeriö toteaa, että lausuntopyynnön kohteena on alustava ohjelmasuunnitelma, jossa ei esitetä tavoitteita, toimenpiteitä tai lopputuloksia tavalla, joka mahdollistaisi niiden tarkempien vaikutusten arvioinnin. Lausuntopyyntöaineisto on melko suppea mm. hahmoteltujen toimenpiteiden ja niiden vaikutusten vertailun sekä digitalisaation ja sen mukaisen tiedonhallinnan kehittämisen osalta. Aineistosta ei esimerkiksi tarkemmin ilmene, miten toimenpiteillä mahdollisesti saavutettavat hyödyt käytännössä liittyisivät kehittämistoimenpiteisiin tai miten kehitettävien yhteisten palveluiden tuotannossa hyödynnettäisiin kuntien sekä valtion yhteisiä perustietotekniikkapalveluja tai muita valtion ja kuntien viranomaisten hallinnoimia tietovarantoja, jotta myös pienemmät vesihuoltoyhtiöt voisivat hyödyntää yhteisiä palveluita ja kehitystyötä. Valtiovarainministeriö pitää perusteltuna, että ohjelmaluonnosta täsmennetään ja yksilöidään kattavin toimenpidekuvauksin ja vaikutusarvioinnein asian jatkovalmistelussa.

Valtiovarainministeriö toteaa, että lausuntopyyntöaineiston perusteella siinä mainitut kehittämiskohteet tukevat pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman Elinvoimainen suomi -strategiseen kokonaisuuteen kuuluvaa tavoitetta ”Suomi tunnetaan teknologisen kehityksen, innovatiivisten hankintojen ja kokeilukulttuurin edelläkävijänä” ja siihen sisältyvää toteutuskeinoa ”Rakennetaan digitalisaation edistämisen ohjelma, jonka myötä julkiset palvelut ovat kansalaisten ja yritysten digitaalisesti saatavilla vuoteen 2023 mennessä”. Kehittämistyön kohteiden (ennen muuta yritykset, vesihuoltolaitokset ja kunnat) toiminnallisia muutoksia ja niihin liittyviä taloudellisia vaikutuksia on kuitenkin arvioitu vain yleisesti ja paikoittain. Ohjelmaluonnoksessa on mainittu tarkemmilta mitoitusterusteiltaan yksilöimättömiä kustannusvaikutuksia, joiden luetellaan kohdentuvan useille toimijoille. Toimenpiteisiin mahdollisesti liittyviä synergiahyötyjä ei kuitenkaan ole eritelty. Valtiovarainministeriö toteaa, että muutoksia ja niiden kustannusvaikutuksia sekä muutoksilla saavutettavissa olevia rationalisointihyötyjä tulee arvioida hankkeen jatkovalmistelussa kattavasti ja yksityiskohtaisesti kaikkien toimijoiden osalta, jolloin esitetyt toimenpiteet ja niiden perusteltavuutta on mahdollista tarkemmin arvioida. Ministeriö toteaa, että ohjelmaluonnoksessa tarkoitetuista muutoksista aiheutuvat kustannukset tulee lähtökohtaisesti kattaa valtiontalouden kehyspäästösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa hyödyntäen toimenpiteillä saavutettavissa olevia säästöjä.

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä

Juha Majanen

Osastopäällikkö,
budjettipäällikkö

Sami Yläoutinen

TIEDOKSI VM/JulkICT, KAO, VKO
VM/BO/Klimenko, Inha, Taskinen